

Mehmed Uzun

Küllerinden Dođan
Dil ve Roman

Deneme

İÇİNDEKİLER

Yaşayanların Vicdanı	7
Dünyayla Buluşan Bir Dengbêj.....	13
Kürt Dilini Dünyaya Açan Yazar.....	17
Hoşunuza Gitmeyi Ezin.....	26
Alfabenin Değişmesi Gerekıyor.....	34
“Acıyı Estetize Ederek Edebiyat Yapıyorum”.....	42
Mezopotamyalı Olarak Uyanmak	56
Edebiyat Korkuyu Yenecek.....	65
Neden Bir Kürt Ulusal Akademisi Kurulmasın?.....	68
“Türkler ve Kürtler Seyda Cigerxwin’i Unutmamalıdır”	82
Üç Dilde Yazıyorum Ama Romanlarım Sadece Kürtçe.....	87
Mezopotamya Cehaletin Derin Uykusunda	92
Yok Sayılan Bir Dilde Evrensel Bir Yazar.....	96
“Yetersizliği Kendimizde Arayalım”	106
“Kahramanlarımı Özlüyorum”	120
Yakarış Kürtlerin Kaderidir... ..	128
Felaket Ölçüde Doğulu.....	137
Kendi İzinden Giden Bir Yazar	142
Yapıtına Yüreğini Koymuş Bir Yazar.....	146
“Burada Senin Doğrularını Onaylamak İçin mi Bulunuyorum?”	159

Dicle'nin Yakarışı Dün ve Bugünün Yakarışıdır.....	167
Uzun Tekrar Yargı Tehdidi Altında	173
Kürt Kültürüne Ses Veren Adam	177
Unutmaya Hakkımız Yok	181
Türkiye'nin Susturmak İstedığı Ses	187
Kürtçe Roman Dili Yaratma Serüveninin Öyküsü	194
Kürt Benliğinden Niçin Korkuluyor?.....	199
Savaş ve Barış Bir Kürt Romancısı "Hayati Bir Davaya Dönüştürdü"203	
Mehmed Uzun: "Hepimizi Aldattılar"	208
Mehmed Uzun Kürtlere Bir Yazın Vermek İstiyor	213
Olanaksız Yazmak Olanaklı.....	216
Yitik Kürt Aşkı.....	223
Kürtlerin Zihni ve Ölçüleri Değişiyor.....	230
Mehmed Uzun Kürt Edebiyatına Yeni Bir Destan Kazandırdı	239
"Sürgün Bir Mezarlıktır"	245
"En Alttaki İnsanın Sesiyle Yazmak İstedim"	251
Kürt Edebiyatı Antolojisi	266
Yasaklı Bir Dile Sevdalı.....	271

Dünyayla Buluşan Bir Dengbêj*

Hamdi Özyurt

Stockholm'e yılda en fazla üç dört defa yolum düşer. Yaşadığım Gotland Adası'ndan Stockholm'e gidip gelmek, başka bir ülkeye gidip gelmek gibi bir şey. Toplam on saat gemi, iki saat de otobüs yolculuğu oldukça yoruyor insanı. Kışın ortasında Stockholm'e, bu kez Mehmed Uzun'la görüşmek için gidiyorum. Giderken, imzalatmak için, kütüphanemdeki Mehmed Uzun kitaplarını da götürüyorum; beş tane kalın kitabı seve seve yükleniyorum. Bu beş kitap arasında bir tanesi var ki, okurken bir iç deprem geçirdim, sarsıldım. Bırakıp geldiğim coğrafyayı ve o coğrafyanın kıymetini ne kadar az bildiğimi bir kez de o kitap hatırlattı bana. Kitabın adı, *Dicle'nin Yakarışı*. Bir kültür haritası, bir sevgi kılavuzu...

Stockholm, denizin ve akarsuların adalara böldüğü bir şehir; bu adalar birbirine köprülerle bağlı. Köprülerin altındaki sular, Stockholm'ü pare pare avucunda tutan deniz donmuş.

Üzerinde gezenler, kayak kayanlar, burguyla buzlu delip balık tutanlar var. Merkezi bir yerde bulunan Hurtigs isimli bir pastanede buluşuyoruz Mehmed Uzun'la. Kendisiyle yıllar önce telefon aracılığıyla tanışmıştık, ama yüz yüze ilk defa görü-

* Kasım 2004, *Prizma Dergisi* (İsveç).

şüyoruz. Şık giyimli, kibar bir insan; bakışları zeki, hayat dolu; sözcükleri tane tane kullanıyor; karşısındakini incitmemeye dikkat ediyor konuşurken.

Hep sabırsız ve aceleliyimdir, kitapları imzalamasını rica ediyorum hemen. Ama o, tam bir romancı sabırlıyla, hiç acele etmeden, önce kitapları alıyor önüne; tek tek inceliyor hepsini, çocuklarıymış gibi şefkatle okşuyor. Sonra ceketinin iç cebinden, Nazilere karşı savaşmış bir gazeteci olan Torgny Segersted'in anısına, Norveç'te kendisine ödül olarak verilen altın kalemi çıkarıyor. Kitapların her birine diğerinden farklı sözlerle, iyi, güzel dileklerini yazıyor ve imzalıyor.

İkimiz de sigara kullanmıyoruz, ama Hurtigs, içinde sigara içilen, şehrin ender kapalı mekânlarından biri. Yine de içeride fazla sigara dumanı yok, fazla kalabalık da değil. Ortada süt gibi beyaz bir piyano var, büyük saksılarda küçük palmiye ağaçları, renkli balıklarıyla kocaman bir akvaryum dipte...

Mehmed Uzun'un üzerinde *Dicle'nin Sesi'nin* ikinci cildi ni de bitirmiş olmanın rahatlığı var. Roman yazma sürecinde kendini hapsedtiği, Sigtuna şehrindeki o eski manastırdan yeni çıkmış, yani mutlu. Birinci cildi yazarken de, Roslagen isimli bir köyde, dış dünyayla bütün bağlarını keserek kendini izole etmişti, biliyorum. *Biro'*dan söz ediyoruz biraz; hani şu, her şevbuhêrkin sonunda, "Başucuma bir tas su ve bir avuç kuru üzüm bırakın, yorganı üstüme çekin, kandili söndürün ve gidin," gibi gizemli sözler eden *Biro'*dan. *Dicle'nin Sesi'nin* ilk cildindeki o yoğun anlatımdan, onca dolu sözden sonra, ikinci ciltte *Biro'*nun bize anlatacak başka neyi kaldığını soruyorum. İlk cildin, ikinci cildi gerilime hazırladığını söylüyor Mehmed Uzun. İlk ciltteki sembollerin, nişanların, işaretlerin; ikinci ciltte ayaklanmalara, katliamlara, sürgünlere; insanların, kültürlerin kaderlerini belirleyen olaylara nasıl dönüştüğünü yine *Biro* anlatacak. Bu kitap üzerinde nasıl çalıştığını; nerelerden, ne zorluklarla malzeme topladığını anlatıyor Mehmed Uzun. Yüzyıl-

lar boyunca ağır katliamlar yaşıyan Keldanilere ve Yezidilere karşı bir vicdan borcu olarak görüyor bu kitabı. Ortadoğu'da her milletin, her etnik grubun, her aydının, her bireyin yapması gereken muhasebenin kendi payına düşen kısmını bu kitapta yaptığını söylüyor. Kürtler içindeki bazı bağnaz grupların işlediği suçların özeleştirisini de kendi boyun borcu olarak gören yazar Mehmed Uzun, insan Mehmed Uzun olarak da gözümde yüceliyor.

Suçtan, suçluluktan, vicdandan, muhasebeden konuşurken söz Mehmed Uzun'un davalarına geliyor. Davaları konuşmak, edebiyat konuşmak gibi keyifli değil ikimiz için de. Hakkında açılan beş davadan dördü kitaplarıyla, biri ise Diyarbakır'da yaptığı bir konuşmayla ilgili. İlkel bir zihniyet, birçok yazar ve aydın insan gibi, onu da yıllarca davalarla uğraşmak zorunda bırakıyor. *Aşk Gibi Aydınlık Ölümler Gibi Karanlık* isimli romanıyla ilgili davayı izlemek için, Avrupa'nın önde gelen yirmi beş yazarı, onunla birlikte Türkiye'ye gidiyor. Avrupa'daki hemen hemen bütün yazar örgütleri, birçok politikacı, birçok devlet ve bilim adamı, Mehmed Uzun'dan desteğini esirgemiyor. Destek amaçlı deklarasyonda Avrupa'nın önemli yazar ve aydınlarının neredeyse tümünün imzası var: Nadine Gordimer, Günter Grass, Elie Wiesel, Yaşar Kemal, Zülfü Livaneli, Orhan Pamuk, Ahmet Altan, Günter Wallraff, Homero Aridjis, Daniella Mitlerand ve daha niceleri...

Mehmed Uzun mahkemede, kendisine bu davayı açanları sert bir dille protesto ediyor. Ona göre sorun, kendisinin ve kitabının yargılanması değil; sorun, çok doğal olarak, düşünce ve edebiyatın özgürlüğü sorunudur, bir dilin kendini ifade edebilme sorunudur, çözülmek istenmeyen bir azınlıklar sorunudur, hakları savunmanın bölücülük olmadığını ispatlama sorunudur... Davaların tümü beraatle sonuçlanıyor.

Aslında belki de, yıllarca yok sayılan, "bu dilde edebiyat olmaz, roman yazılamaz" diyen, insan aklıyla ve vicdanıyla bağ-

daşmayan bir geleneğin, yıkılmak üzere çatırdayışının sancılıydı bu davalar. Mehmed Uzun'un romanını kabul etmek, resmi ideolojinin kendini yadsıması, en azından kendini iyice gözden geçirmesi anlamına da geliyordu.

Bu davaları açanların, uygarlıkların başlayıp boy attığı Anadolu gibi kadim ve mübarek toprakların insanına bir faydası dokunmuyor kuşkusuz. Ama davaların bu şekilde sonuçlanması, Anadolu insanının, başkaları kadar hak ettiği demokrasiyi, düşünce özgürlüğünü, barışı ve aydınlığı gerçekleştireceğini gösteriyor.

Mehmed Uzun, bugün birçok dilde okunan bir dünya yazarı, Siverek'ten yola çıkarak dünyayla buluşan bir dengbêj. Edebiyatla ilişkisi sıkı bir okur olarak başlıyor; daha sonra İsveç'te, İsveçli dostlarının teşvikiyle yazmaya yöneliyor. Bugünse, modern Kürt romanının öncülerinden olmak gibi bir misyonun sahibi. Bunun rastlantılarla bir ilişkisi yok; dişiyle, tırnağıyla kazarak çıkarıyor yerin altındaki değeri. Sözlü geleneğin güçlü olduğu Kürtçe gibi bir madenin üzerinde bulunmak bir şans onun için, bir o kadar önemli ikinci şans ise, o madenin oradan çıkarılıp işlenmesi için gerekli enstrümanların ve yeteneğin kendisinde bulunması. Çünkü sanat dallarının en ilgi isteyenini, en nazlısı olan edebiyat, işin ehli olmayana bu kadar yüz vermez.

Günde en fazla bir iki saat, resim gibi donuk ve utangaç bir güneş, sonrası hep karanlık bu mevsim İsveç'te. Ama sokak lambaları, vitrinler, evlerin camları alabildiğine ışıklı... Birden saatime bakmayı akıl ediyorum, saat beş. Üç saattir ilk defa bakıyorum saatime, nasıl geçti üç saat farkına varmadan? Ayrılırken ona, her dilin dengbêjine, Kürtler adına, Türkler adına, İsveçliler adına, yazdıkları ve yazacakları için teşekkür ediyorum. Eve dönmeden önce, ışığın ve buzun kenti Stockholm'ün güzel ve düzenli caddelerini geziyorum. Mehmed Hoca'nın imzaladığı kitaplar çantamda, geldiğimden kesinlikle daha bilgili dönüyorum evime; daha olgun, daha sevinçli...